

საერთო სასამართლოების მიერ კონსტიტუციური უფლებების გამოყენება – უფლების დაცვის ეფექტური საშუალება

აბსტრაქტი

მართლმსაჯულების განხორციელებისას არაკონსტიტუციური კანონის გამოყენება ადამიანის უფლებების დარღვევის რისკს შეიცავს, შესაბამისად, სასამართლომ უნდა უზრუნველყოს ასეთი შემთხვევების პრევენცია. სტატიის ამოცანა სწორედ ამ მიზნის მისაღწევი გზების ძიებაა. ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში კონსტიტუციური უფლებების მოქმედების ფარგლები განმარტებული არ არის, სწორედ ამიტომ, აღნიშნული სტატია შედარებით სამართლებრივი კვლევის საფუძველზე, სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების გაანალიზებით, აგრეთვე საკანონმდებლო აქტების განმარტების სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებით, მიმოიხილავს საერთო სასამართლოების მიერ კონსტიტუციის პირდაპირ გამოყენების შესაძლებლობას, ფარგლებს და თანმდევ სამართლებრივ შედეგებს.

1. შესავალი

საქართველოში მართლმსაჯულებას საერთო სასამართლოები ახორციელებენ და კანონის შესაბამისად წყვეტენ საქმეებს. თუმცა, ამ პროცესში არაკონსტიტუციური კანონის გამოყენება ადამიანის კონსტიტუციური უფლების დარღვევის რისკს შეიცავს. იმისათვის, რომ პირს ხელი მიუწვდებოდეს სამართლიან და ეფექტიან მართლმსაჯულებაზე, აუცილებელია საერთო სასამართლომ უზრუნველყოს არაკონსტიტუციური კანონის შედეგად ადამიანის უფლების დარღვევის პრევენცია/აღმოფხვრა. ქვემოთ ხაზგასმული იქნება, რომ მართლმსაჯულების ეფექტურობისათვის აუცილებელია საერთო და საკონსტიტუციო სასამართლოებს ერთობლივად ჰქონდეს უფლების დაცვისათვის ყველა საჭირო მექანიზმი/კომპეტენცია. ამავე დროს, გავმიჯნავ ამ ორი სასამართლოს კომპეტენციებს კონსტიტუციური უფლებების აღსრულების თვალსაზრისით. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციას ორივე სასამართლო განმარტავს და იყენებს, არაკონსტიტუციურობის გამო კანონის გაუქმების კომპეტენცია მხოლოდ საკონსტიტუციო სამართლოს გააჩნია. შესაბამისად, საერთო სასამარ-

* სტატიაზე მუშაობისას გაწეული მხარდაჭერისათვის მადლობას ვუხდით გიორგი ჩიტაძეს, ადამიანის უფლებების პოლიტიკისა და პრაქტიკის მაგისტრს, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეულ პედაგოგს.

თლო არაკონსტიტუციური კანონის გამოყენების თავიდან ასაცილებლად ვალდებულია, კონსტიტუციური წარდგინება გააკეთოს. ამავე დროს, ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება არ იწვევს სადავო აქტების გადაწყვეტილების გამოცხადებამდე პერიოდისათვის გაუქმებას. შესაბამისად, წარდგინების გამკეთებელი სასამართლო უფლებამოსილია, ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შედეგები წარსულ ურთიერთობებზე კონსტიტუციის მოქმედების ძალით გაავრცელოს მის უზენაესობაზე მითითებით. ამავდროულად, ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში კონსტიტუციური უფლებების მოქმედების ფარგლები განმარტებული არ არის, შესაბამისად, სტატიაში მოცემულია სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების ანალიზი, ამ ფარგლების დამდგენი სახელმძღვანელო პრინციპების წარმოსაჩენად.

2. ეფექტიანი მართლმსაჯულება, როგორც სამართლიანი სასამართლოს უფლების უმთავრესი ფუნქცია

ადამიანის უფლებების პატივისცემა და დაცვა თანამედროვე დემოკრატიული საზოგადოების უმთავრესი მიზანი და დანიშნულებაა. სახელმწიფოს ნებისმიერი მოქმედება მიმართული უნდა იყოს ადამიანის უფლებების არამხოლოდ პატივისცემის, არამედ მისი პრაქტიკული განხორციელებისათვის საჭირო მექანიზმების შექმნისაკენ. აღნიშნულის მიუხედავად, ბუნებრივია, ვერ გამოვრიცხავთ ხელისუფლების თვითნებობის თუ სხვა ტიპის მოქმედება/უმოქმედობის შედეგად ადამიანის უფლებების დარღვევის საფრთხეს. ამასთანავე, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მთელ რიგ შემთხვევებში, ადამიანის უფლებები ბუნებრივ კონფლიქტში იმყოფებიან ერთმანეთთან, სხვა კონსტიტუციურ ფასეულობებთან თუ სახელმწიფო ინტერესებთან, რომელთა დასაცავადაც, დასაშვებია უფლებების ლეგიტიმური შეზღუდვა. უფლებებს შორის კონფლიქტის გადაწყვეტისას ან/და ადამიანის უფლებებსა და სხვა მნიშვნელოვან საჯარო ინტერესებს შორის გონივრული ბალანსის დადგენის პროცესში, მუდმივად არსებობს შეცდომების დაშვების და ადამიანის უფლებათა მომეტებულიად, არაპროპორციულად შეზღუდვის რისკები. შესაბამისად, ყველაზე დემოკრატიულ სისტემებშიც კი, საჭიროა, არსებობდეს ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტების გამოვლენის, მათზე რეაგირების და დარღვეული უფლებების აღდგენის ეფექტური მექანიზმები.

ადამიანის უფლებების დაცვის ეფექტური სამართლებრივი საშუალებების შექმნის აუცილებლობაზე მრავალი საერთაშორისო¹ თუ ეროვნული უფლებათა დაცვის დოკუმენტი მიუთითებს. სამართლიანი სასამართლო კი ადამიანის უფლებათა დაცვის უნივერსალურად აღიარებული, უმნიშვნელოვანესი მექანიზმია. ადამიანის უფლებების დასაცავად სასამართლოსათვის მიმართვის შესაძლებლობა განმტკიცებულია თითქმის ყველა ქვეყნის კონსტიტუციაში, მათ შორის, საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტიც მიუთითებს, რომ „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავის უფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს. საქმის სამართლიანი და დროული განხილვის უფლება უზრუნველყოფილია“.²

¹ მაგალითად, იხილეთ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, 1950, მუხლი 13.

² მუხლი 31, პუნქტი 1, საქართველოს კონსტიტუცია, 24 აგვისტო, 1995. საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით: „სამართლიანი სასამართლოს უფლება, პირველ რიგში, ნიშნავს სახელმწიფო ხელისუფლების ყველა იმ გადაწყვეტილების (ქმედების) სასამართლოში გასაჩივრებას და სამართლებრივ შეფასებას, რომელიც ადამიანის უფლებებს არღვევს“.³ ამდენად, სამართლიანი სასამართლოსათვის მიმართვის შესაძლებლობა უფლების დაცვის ზოგადი გარანტიაა, რომელიც ვრცელდება ნებისმიერ სფეროში და სახელმწიფოს ნებისმიერ უფლებაშემზღვეველ ქმედებაზე.

ასევე აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებების არსებობა, თუნდაც სასამართლოს მიერ მისი დარღვევის ფაქტების დადგენა, არასაკმარისი და აზრს მოკლებული იქნება, თუ არ იარსებებს დარღვეული უფლების აღდგენის შესაძლებლობა. ამდენად, უფლება სამართლიან სასამართლოზე გულისხმობს, როგორც დამოუკიდებელ მიუკერძოებელ და სამართლიან მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობას, ასევე მართლმსაჯულების ეფექტიანობას. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო, რეგიონალური და ეროვნული კონსტიტუციური აქტები, ხშირ შემთხვევაში, სახელდებით მიუთითებენ ხსენებული უფლების დაცვის ეფექტიანი მექანიზმების არსებობის აუცილებლობაზე.⁴ რიგ შემთხვევაში, მსგავსი პირდაპირი მითითებები გვხვდება სასამართლოს გადაწყვეტილებებშიც.⁵

ბუნებრივია, ადამიანები სასამართლოს მიმართავენ უპირველესად დარღვეული უფლების აღსადგენად და არა უბრალოდ დარღვევის ფაქტის დეკლარირებისთვის. სასამართლოს მიერ უფლების დარღვევის ფაქტის დადგენა მისი აღდგენის შესაძლებლობის გარეშე, არამხოლოდ უსამართლობის განცდას ქმნის, არამედ მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ორგანოს აქცევს უუნაროდ და მნიშვნელოვნად ამცირებს მისდამი ნდობას. სასამართლო ხელისუფლებისა, თუ, ზოგადად სამართლისადმი ნდობის შემცირება, არამხოლოდ კანონიერი გზით უფლების დაცვის შესაძლებლობას ამცირებს, არამედ დაინტერესებულ პირს უბიძგებს, „სამართალი ეძიოს“ კონსტიტუციურ-სამართლებრივი სივრცის მიღმა. აღნიშნული კი, თავის მხრივ, საფრთხეს უქმნის სამართლებრივი სახელმწიფოს გამართულ ფუნქციონირებას. ამდენად, სასამართლოს მეშვეობით უფლების ეფექტიანად დაცვის შესაძლებლობა უმნიშვნელოვანეს სახელმწიფო ღირებულებას წარმოადგენს. მართლმსაჯულების ეფექტიანად განხორციელების მოთხოვნა, მნიშვნელოვანი განმაპირობებელი ფაქტორია სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციური უფლების არსის სწორად გაგებისა და განმარტებისთვის.

3. საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრული სასამართლო სისტემა

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით:

„კონსტიტუციით აღიარებული სამართლიანი სასამართლოს უფლება არსებობს სწორედ კონსტიტუციით დამკვიდრებულ ინსტიტუციურ სისტემაში. კერძოდ, უფლება

³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის №1/466 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14.

⁴ მაგალითად იხ. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, მუხლი 34, წინადადება 2.

⁵ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის N3/1/466 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2.

სამართლიან სასამართლოზე არ არის აბსტრაქტული და მოიაზრებს უფლების დაცვის შესაძლებლობას კონსტიტუციის ინსტიტუციური სისტემით განსაზღვრული სასამართლო ხელისუფლების ორგანოების მეშვეობით, კონსტიტუციაში მოცემული ინსტიტუციური მოთხოვნების გათვალისწინებით“.⁶

ამავე დროს, საქართველოს კონსტიტუცია ქმნის ორ, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ სასამართლო სისტემას. კონსტიტუციური კონტროლის ორგანოა საკონსტიტუციო სასამართლო,⁷ ხოლო მართლმსაჯულებას ახორციელებენ საერთო სასამართლოები.⁸

ამდენად, საქართველოს კონსტიტუცია, სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვაში მოიაზრებს ყველა უფლებაშემზღვეველი აქტის სასამართლო კონტროლს,⁹ ხოლო აღნიშნული კონტროლი კი შესაძლებელია განხორციელდეს ორი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემის მეშვეობით.¹⁰ ამავდროულად, კონსტიტუცია არ გვთავაზობს მართლმსაჯულებისა და კონსტიტუციური კონტროლის მკაცრ დეფინიციას.¹¹ შესაბამისად, მათი ნამდვილი შინაარსისა და ფარგლების განსაზღვრა თითოეული ამ ინსტიტუტის არსის გათვალისწინებით უნდა მოხდეს, თანაც ისე, რომ ამ ორმა ინსტიტუტმა ერთობლივად მოიცვას ყველა ის ინსტრუმენტი, რომელიც სასამართლოს მეშვეობით უფლების დაცვისათვის აუცილებელია.

4. საერთო სასამართლოებასა და საკონსტიტუციო სასამართლოს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნა ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში

როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოში კონსტიტუციური კონტროლის განმახორციელებელი ორგანო არის საკონსტიტუციო სასამართლო. სასამართლოს მიერ კონსტიტუციური კონტროლის განხორციელება უმთავრესად გულისხმობს კანონმდებლის მიერ მიღებული სამართლებრივი აქტების კონსტიტუციასთან შესაბამისობის შემოწმებას. თუმცა, აღნიშნული კომპეტენცია არ უნდა იქნას გაგებული თითქოს, კონსტიტუციის განმარტებისა და გამოყენების უფლებამოსილება ექსკლუზიურად მხოლოდ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს აქვს. საერთო სასამართლოებიც, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში, განმარტავენ და იყენებენ კონსტიტუციას. მათ შორის, თავად კონსტიტუცია მიუთითებს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო „საერთო სასამართლოს წარდგინების საფუძველზე იხილავს იმ ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობის საკითხს, რომელიც კონკრეტული საქმის განხილვისას უნდა გამოიყენოს საერთო სასამართლომ და რომელიც მისი საფუძვლიანი ვარაუდით შეი-

⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 29 დეკემბრის №3/5/768,790,792 გადაწყვეტილება, II-68

⁷ მუხლი 59.2, საქართველოს კონსტიტუცია.

⁸ მუხლი 59.3, საქართველოს კონსტიტუცია.

⁹ იხ, supra 3.

¹⁰ საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით სამართლიანი სასამართლოს უფლება იცავს როგორც საერთო, ისე საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მიმართვის შესაძლებლობას. მაგალითად, იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 29 დეკემბრის №3/5/768,769,790,792 გადაწყვეტილება II-97.

¹¹ საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით, შედარებით კონკრეტული მითითება გვხვდება მე-60 მუხლში. თუმცა საერთო სასამართლოების კომპეტენციასთან მიმართებით კონსტიტუცია არ შეიცავს დამატებით მითითებებს.

ძლება ეწინააღმდეგებოდეს კონსტიტუციას”.¹² ბუნებრივია, იმისათვის, რომ საერთო სასამართლოს მოსამართლეს (მოსამართლეებს) გაუჩნდეს კანონის არაკონსტიტუციურობის საფუძვლიანი ვარაუდი, მან უნდა განმარტოს კონსტიტუცია.

ასევე, მნიშვნელოვანია გავიაზროთ, რომ არცერთი სახელმწიფო ორგანო, საერთო სასამართლოების ჩათვლით, არ არის უფლებამოსილი იმოქმედოს კონსტიტუციის საწინააღმდეგოდ.¹³ შესაბამისად, არც საერთო სასამართლოს მოსამართლეს შეუძლია ყველა შემთხვევაში გაიზიაროს კანონის კონსტიტუციურობის პრეზუმფცია და უპირობოდ აღასრულოს იგი. თუმცა, კანონის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის დადგენა, ხოლო შეუსაბამობის გამო მისი გაუქმება, მხოლოდ კონსტიტუციური კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოს კომპეტენციაა.¹⁴ ამდენად, ქართული კონსტიტუციურ-სამართლებრივი მოცემულობის, მისი არსის და მთლიანი არქიტექტურის გათვალისწინებით, საერთო სასამართლოები მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას, საკუთარი ინიციატივით უარი განაცხადონ რომელიმე კანონის გამოყენებაზე იმ მოტივით, რომ ეს უკანასკნელი კონსტიტუციას ეწინააღმდეგება. ასეთ შემთხვევაში, არაკონსტიტუციური კანონის გამოყენების ან/და მასზე დაყრდნობით გადაწყვეტილების მიღების თავიდან აცილების ერთადერთი სწორი გზა საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის წარდგინებით მიმართვაა.

აღნიშნულ მიდგომას იზიარებს როგორც მოქმედი კანონმდებლობა, ასევე საერთო და საკონსტიტუციო სასამართლოების შესაბამისი პრაქტიკა. კერძოდ, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-7 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად:

„თუ საერთო სასამართლოში კონკრეტული საქმის განხილვისას სასამართლო დაასკვნის, რომ არსებობს საკმარისი საფუძველი, რათა ესა თუ ის კანონი ან სხვა ნორმატიული აქტი, რომელიც უნდა გამოიყენოს სასამართლომ ამ საქმის გადაწყვეტისას, მთლიანად ან ნაწილობრივ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს საქართველოს კონსტიტუციის შეუსაბამოდ, იგი შეაჩერებს საქმის განხილვას და მიმართავს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს. საქმის განხილვა განახლდება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ამ საკითხის გადაწყვეტის შემდეგ“,¹⁵

აღნიშნული დანაწესი უპირობოდ მიუთითებს, რომ მოსამართლე „შეაჩერებს“ საქმის განხილვას თუ თვლის, რომ გამოსაყენებელი კანონი კონსტიტუციას ეწინააღმდეგება.

ამავე დროს, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა მოწმობს, რომ საერთო სასამართლო კონსტიტუციურ წარდგინებას იმ შემთხვევაშიც აკეთებს, როდესაც კანონის არაკონსტიტუციურობა ცხადი და უტყუარია, მათ შორის, ამაზე მიუთითებს საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილი პრაქტიკა. მაგალითად, N1/4/592 გადაწყვეტილებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო პირის მიმართ სასჯე-

¹² მუხლი 60.4.გ, საქართველოს კონსტიტუცია.

¹³ მუხლი 4.4, საქართველოს კონსტიტუცია.

¹⁴ იხ, მაგალითად, Hans Kelsen, *Judicial Review of Legislation: A Comparative Study of the Austrian and the American Constitution*, The Journal of Politics Vol. 4, No. 2 (მაისი, 1942), Published by: The University of Chicago Press on behalf of the Southern Political Science Association. გვ. 185-186.

¹⁵ მუხლი 7.3, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი, 2009 წლის 4 დეკემბერი, სსმ, 41, 08.12.2009.

ლის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება 70 გრამამდე გამომშრალი მარიხუანას პირადი მოხმარების მიზნით შექმნა შენახვისათვის.¹⁶ აღნიშნული გადაწყვეტილების გამოცხადების შემდეგ, საქართველოს კანონმდებლობაში დარჩა რიგი ნორმები, რომლებიც ითვალისწინებდა სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენებას 70 გრამ გამომშრალ მარიხუანაზე ნაკლები ოდენობით მარიხუანას შექმნა შენახვისათვის.¹⁷ ხსენებული ნორმების არაკონსტიტუციურობა ცხადი იყო საქართველოს უზენაესი სასამართლოსათვის, თუმცა მან მიიჩნია, რომ იგი უფლებამოსილი არ იყო, უარი ეთქვა მოქმედი (თუნდაც აშკარად არაკონსტიტუციური) კანონის გამოყენებაზე, თითოეულ განსახილველ სისხლის სამართლის საქმეზე, წარდგინებით მიმართა საკონსტიტუციო სასამართლოს, და მოითხოვა სადავო ნორმის ძალადაკარგულად ცნობა.¹⁸ თავის მხრივ, საკონსტიტუციო სასამართლომაც მიიჩნია, რომ ხსენებული სადავო ნორმები (თუნდაც აშკარად არაკონსტიტუციური) საერთო სასამართლოს მიერ სისხლის სამართლის საქმეებზე გამოსაყენებელ კანონს წარმოადგენდა,¹⁹ შესაბამისად, N1/4/592 გადაწყვეტილების დამძლევად მიიჩნია და არაკონსტიტუციურად გამოაცხადა.²⁰

აღსანიშნავია, რომ იურისტთა ნაწილი, მათ შორის, ზოგიერთი საერთო სასამართლოს მოსამართლე მიიჩნევს, რომ საერთო სასამართლო უფლებამოსილია, უარი თქვას მისი აზრით არაკონსტიტუციური კანონის გამოყენებაზე და დავა პირდაპირ კონსტიტუციის საფუძველზე გადაწყვიტოს.²¹ თუმცა, ორი უმაღლესი ინსტანციის სასამართლო იზიარებს ხედვას, რომ ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა და აღნიშნული მოტივით კანონმდებლის მიერ მიღებული კანონის გაუქმება ექსკლუზიურად საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციაა. შესაბამისად, ზემოთ ნახსენები მიდგომა გამყარებულია როგორც კანონმდებლობით, ასევე ორივე უმაღლესი ინსტანციის პრაქტიკით.

¹⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის N1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, III-2.

¹⁷ სხვადასხვა ოდენობის მარიხუანას მოხმარების დასჯადობა განსაზღვრული იყო სისხლის სამართლის კოდექსის სხვადასხვა ნორმით. ამავე დროს, N1/4/592 გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ შეაფასა უკვე ძალადაკარგული კანონის კონსტიტუციურობა, შესაბამისად, გადაწყვეტილებით არ მომხდარა 70 გრამამდე გამომშრალი მარიხუანასათვის სასჯელის განმსაზღვრელი წესის ძალადაკარგულად ცნობა.

¹⁸ იხ: კონსტიტუციური წარდგინებები 869, 866, 865, 856, 830, 819, 818, 817, 816, 815, 807, 806, 805, 804, 803, 802, 801, 800, 799, 798, 797, 796, 788, 787, 786, 785, 784, 778, 777, 776, 775, 774, 773, 772, 771, 710, 709, 708.

¹⁹ იმ შემთხვევაში როდესაც საერთო სასამართლო წარდგინებით ითხოვს ისეთ ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობას, რომელიც კონკრეტულ საქმეზე გამოსაყენებელ კანონს არ წარმოადგენს, საკონსტიტუციო სასამართლო არ აფასებს სადავო ნორმის კონსტიტუციურობას (იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 29 სექტემბრის N3/3/ 685, 686, 687, 688, 689, 736, 737, 758, 793, 794, 820 განჩინება).

²⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 26 თებერვლის N1/3/1/708, 709, 710 განჩინება, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 15 თებერვლის N1/3/1/855 განჩინება, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 29 სექტემბრის N1/3/2/771, 775, 776, 777, 786, 787, 788 განჩინება.

²¹ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ 2019 წლის 10 მაისს გამოცხადებული საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის ვაკანტურ თანამდებობაზე კანდიდატის შერჩევის პროცედურის ფარგლებში იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსა და საქართველოს პარლამენტში გასაუბრებისას, ზოგიერთმა კანდიდატმა (სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლოს მოქმედმა მოსამართლეებმა) მიუთითეს, რომ პრაქტიკაში, როდესაც გამოსაყენებელი კანონი არაკონსტიტუციური იყო, მათ პირდაპირ კონსტიტუციის საფუძველზე გადაწყვეტიათ დავა. იხ. უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატებთან გასაუბრებების აუდიო ოქმები. ხელმისაწვდომია აქ: <http://hcoj.gov.ge/ge/press/audio-skhodmis-oqmi/uzenaesi-sasamartlos-mosamarleobis-kandidatebis-gasaubrebepis-audio-oqmebi> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 28 დეკემბერს].

5. საერთო სასამართლოების მიერ საქართველოს კონსტიტუციის გამოყენების მნიშვნელობა და ფარგლები

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენცია, როგორც წესი, შემოიფარგლება ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის კონტროლით.²² თუმცა, ხშირ შემთხვევაში, ამა თუ იმ ნორმატიული აქტის არაკონსტიტუციურად ცნობა ავტომატურად არ იწვევს პირის დარღვეული უფლების აღდგენას. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი კონსტიტუციური სტანდარტების განმარტებასა და გამოყენებას საერთო სასამართლოები ახდენენ. სწორედ საერთო სასამართლოები იყენებენ კონსტიტუციურ სტანდარტებს კონკრეტული დავის გადაწყვეტისას და, შესაბამისად, მათ შესწევთ უნარი, უზრუნველყონ პირის უფლებების ეფექტიანი დაცვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, უმნიშვნელოვანესია, განისაზღვროს რა ფარგლებში შეუძლიათ საერთო სასამართლოებს, გამოიყენონ კონსტიტუციური უფლებები ამა თუ იმ დავის გადასაწყვეტად.

როგორც აღინიშნა, არაკონსტიტუციური კანონის გამოყენების თავიდან ასაცილებლად, საერთო სასამართლო ვალდებულია, კონსტიტუციურ წარდგინებით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს. თუმცა, არანაკლებ საინტერესოა იმის გამორკვევა, თუ როგორ შეუძლია საერთო სასამართლოს საქმეზე, რომელზეც შეაჩერა წარმოება, გამოიყენოს მისი წარდგინების შედეგად საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შედეგები.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-60 მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, „არაკონსტიტუციურად ცნობილი აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან, თუ შესაბამისი გადაწყვეტილება არ ადგენს აქტის ან მისი ნაწილის ძალის დაკარგვის სხვა, გვიანდელ ვადას“. აღნიშნული დანაწესი განსაზღვრავს სადავო ნორმის ძალადაკარგულად ცნობის მომენტს და კონსტიტუციის დონეზე წყვეტს თუ როდის წყდება მისი მოქმედება. ცალსახაა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოცხადებამდე პერიოდისათვის/ურთიერთობებისათვის არაკონსტიტუციურად ცნობილი სადავო ნორმა ძალას ინარჩუნებს და ურთიერთობის მარეგულირებელ აქტად რჩება. აქედან გამომდინარე, იმ ურთიერთობებთან მიმართებით, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოცხადებამდე განხორციელდა (დასრულებული სამოქალაქო ურთიერთობები, უკვე გამოცემული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტები) კანონის მოწესრიგება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით არ იცვლება.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საერთო სასამართლოები განიხილავენ განსხვავებული შინაარსის საქმეებს. იმ შემთხვევაში, როდესაც გადასაწყვეტი საქმე ეხება სამომავლო ურთიერთობებს (მაგალითად, პირის ითხოვს რაიმე ქმედების სამომავლოდ განხორციელებას საჯარო დაწესებულებისგან ან სურს ქონებრივ ურთიერთობაში სამომავლოდ შესვლა კერძო პირებთან) წარდგინების შედეგად, ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობას ექნება ცალსახა ეფექტი. ასეთ შემთხვევებში საერთო სასამართლო დავას გადაწყვეტს არაკონსტიტუციურად ცნობილი კანონის ძალის დაკარგვის შედეგად შექმნილი ახალი საკანონმდებლო მოწესრი-

²² მუხლი 60, საქართველოს კონსტიტუცია.

გების ფარგლებში. თუმცა, წარდგინების შედეგად გამოსაყენებელი კანონის არაკონსტიტუციურად ცნობის შედეგები ნაკლებად ცხადია იმ შემთხვევებში, როდესაც საერთო სასამართლო წყვეტს უკვე დასრულებულ ურთიერთობებთან დაკავშირებულ დავებს. მაგალითად, როდესაც მხარე ითხოვს პოლიციელის მიერ არაკონსტიტუციური კანონის საფუძველზე გამოწერილი საჯარიმო ქვითრის გაუქმებას, ანდა წარსულში დადებული ხელშეკრულების ბათილად/ნამდვილად ცნობას.

ასეთ შემთხვევებში, პოლიციელის მიერ გამოცემული აქტის კანონიერება კითხვის ნიშნის ქვეშ არ დგას, ვინაიდან იგი აქტის გამოცემის დროს მოქმედი კანონის შესაბამისია, ხოლო საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება მის გამოცხადებამდე არსებულ საკანონმდებლო სივრცეს არ ცვლის. თუმცა, მნიშვნელოვანია დადგინდეს, რა გავლენა უნდა მოახდინოს დავის გადაწყვეტაზე იმ ფაქტმა, რომ პოლიციელის მიერ გამოყენებული კანონი კონსტიტუციას ეწინააღმდეგება. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ კონსტიტუციის ესა თუ ის დებულება, მით უფრო, ადამიანის უფლებების დამდგენი ნორმები წარსულშიც მოქმედებდა, შესაბამისად გამოყენებული კანონი კონსტიტუციის საწინააღმდეგო იყო აქტის გამოცემის დროსაც.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-4 პუნქტის მე-2 წინადადების თანახმად: „საქართველოს კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია“. ამავე დროს, სამართლებრივი აქტების კოლიზიის, ანუ ერთი და იმავე სამართლებრივი ურთიერთობის სხვადასხვა აქტით მოწესრიგების დროს, სასამართლო უფლებამოსილია, დავა ზემდგომი აქტის საფუძველზე გადაწყვიტოს. შესაბამისად, თუ ურთიერთობა პირდაპირ მოწესრიგებულია კონსტიტუციით და მისგან განსხვავებული წესი დადგენილია კანონით, საერთო სასამართლო უფლებამოსილია დავა გადაწყვიტოს კონსტიტუციის საფუძველზე და, შედეგად, გააუქმოს პოლიციელის მიერ გამოწერილი საჯარიმო ქვითარი.²³

ამავე დროს, უდავოა, რომ საერთო სასამართლო უფლებამოსილია დავა კონსტიტუციის საფუძველზე გადაწყვიტოს იმ შემთხვევებში, როდესაც სადავო საკითხი კანონით არ არის მოწესრიგებული (საკანონმდებლო ვაკუუმი). საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად „კონსტიტუცია არა მხოლოდ აღიარებს და იცავს ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს, არამედ განსაზღვრავს მათ შინაარსსა და მოცულობას. შესაბამისად, კონსტიტუციური უფლება არსებობს კანონის მიერ მისი აღიარების, დეკლარირების გარეშეც, ის არსებობსა და მოქმედებს განაგრძობს მაშინაც, როდესაც კანონმდებლობით ამ უფლების რეალიზაციის საფუძველები არ არის განსაზღვრული“²⁴.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საერთო სასამართლოების მიერ ყოველ ინდივიდუალურ საქმეზე კონსტიტუციური უფლებების გამოყენების ფარგლების განსასაზღვრად, მნიშვნელოვანია დადგინდეს, რა ტიპის ურთიერთობებს აწესრიგებს კონსტიტუციური უფლებები პირდაპირ, ანუ რა ურთიერთობებისათვის წარმოადგენენ უშუალოდ მოქმედ სამართალს.

²³ რა თქმა უნდა, იმ დათქმით, რომ კანონის არაკონსტიტუციურობა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არის დადგენილი. როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოს კონსტიტუცია კანონის კონსტიტუციასთან წინააღმდეგობის დადგენის უფლებამოსილებას მხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს ანიჭებს.

²⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 დეკემბრის №1/494 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ვლადიმერ ვახანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-11.

6. კონსტიტუციური უფლების პირდაპირი მოქმედება

კონსტიტუციური უფლებების პირდაპირ მოქმედების მასშტაბთან დაკავშირებით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში ამ ეტაპზე განმარტებები არ გვხვდება. სასამართლოს ჯერ არ განუმარტავს რა ტიპის ურთიერთობებზე და რა პირობებში ვრცელდება კონსტიტუციური უფლებები პირდაპირ. შესაბამისად, ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, გავანალიზოთ სხვა, შესაბამისი გამოცდილებისა და პრაქტიკის მქონე ქვეყნების მიდგომები. ვფიქრობ, აღნიშნული ანალიზი მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ქართულ მართლმსაჯულებას საქართველოს კონსტიტუციით დაცული უფლებების მოქმედების ფარგლების დასადგენად სახელმძღვანელო კრიტერიუმების შემუშავებაში.

ზოგადად, კონვენციური მოსაზრების თანახმად, ადამიანის უფლებები შეიქმნა პირის სახელმწიფოსაგან დასაცავად.²⁵ ბუნებრივია, სადავო არ არის, რომ კონსტიტუციის, მათ შორის კონსტიტუციური უფლებების, უმთავრეს მიზანს ხელისუფლების შეზღუდვა და სახელმწიფოს ვალდებულების განსაზღვრაა.²⁶ სხვადასხვა ქვეყნის უზენაესი/საკონსტიტუციო სასამართლოები თანხმდებიან იმ მინიმუმზე, რომ კონსტიტუციური უფლებები უდავოდ ვრცელდება ვერტიკალურ ურთიერთობებზე, სახელმწიფოს მიმართ.²⁷ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, კონსტიტუციური უფლებები იცავენ პირს სახელმწიფოსაგან, შესაბამისად, უდავოა, რომ პირს სახელმწიფოს წინააღმდეგ შეუძლია პირდაპირ კონსტიტუციური უფლების მოხმობა და მის საფუძველზე სახელმწიფოს დავალდებულება განახორციელოს ესა თუ ის მოქმედება (პირდაპირი ვერტიკალური ეფექტი).

ამავე დროს, მიდგომები არ არის ერთგვაროვანი კონსტიტუციური უფლებების ჰორიზონტალურ ურთიერთობებზე პირდაპირ გავრცელებასთან დაკავშირებით. იშვიათია შემთხვევა, როდესაც ადამიანის უფლებათა დოკუმენტები ან/და სასამართლოები მიუთითებენ კონსტიტუციური უფლებების პირდაპირ ჰორიზონტალურ ეფექტზე.²⁸

კონსტიტუციური უფლებების მხოლოდ სახელმწიფოს წინააღმდეგ გავრცელების ხედვის მყარი მიმდევარია აშშ-ის უზენაესი სასამართლო. მისი მიდგომა ეფუძნება ე.წ. „სახელმწიფოს ქმედების“ დოქტრინას (state action doctrine), რომლის ფარგლებში, ადამიანის უფლებების დარღვევის შეფასებას სასამართლო იწყებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ

²⁵ ჯერ კიდევ ჯონ ლოკი ავითარებდა მოსაზრებას, რომ ადამიანის უფლებები იცავს მას სახელმწიფოსაგან და სახელმწიფოს როლია, უზრუნველყოს ამ უფლებების დაცვა. მაგალითად, ჯონ ლოკი, *მეორე ტრაქტატი სამოქალაქო მმართველობაზე*, 1689, თავი VII, თავი XIX.

²⁶ მათ შორის, იხ. საქართველოს კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-4 პუნქტის პირველი წინადადება.

²⁷ მაგ., იხ. აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე *Burton v. Wilmington Pkg. Auth.*, 365 U.S. 715 (1961), *Peterson v. City of Greenville*, 373 U.S. 244 (1963), კანადის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება *RWDSU v. Dolphin Delivery Ltd.* (1986) 2 SCR 573, ხელმისაწვდომია აქ: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/181/index.do>. გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება *BVerfGE 7, 198 – Lüth*, 15 იანვარი, 1958, ხელმისაწვდომია აქ: <https://germanlawarchive-iuscomp.org/?p=51> (გარჩეული ქვემოთ) [ბმულები უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 28 დეკემბერს].

²⁸ იხ. სამხრეთ აფრიკის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე *Khumalo and Others v Holomisa* (CCT53/01) [2002] ZACC 12; 2002 (5) SA 401; 2002 (8) BCLR 771 (14 ივნისი, 2002); სამხრეთ აფრიკის კონსტიტუციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტი; ირლანდიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე *Meskill v C.I.E* (1973), *Attorney General (Society for the Protection of the Unborn Child (Ireland) Ltd) v Open-Door Counselling Ltd*, (1988), *Crowley v Irish National Teachers Organisation* (1980).

სახეზე სახელმწიფოს მოქმედება.²⁹ აშშ-ის უზენაესი სასამართლო საერთოდ არ მიუთითებს სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებაზე კანონმდებლობის მიღების გზით ან სხვა ფორმით დაიცვას ადამიანები კერძო პირების მხრიდან უფლების დარღვევისაგან.

ამავე დროს, აშშ-ის უზენაესი სასამართლო, რიგ შემთხვევებში, ფართოდ ხედავს ტერმინ „სახელმწიფოს მოქმედების“ შინაარსს და უშვებს, რომ უფლებების დარღვევა, შესაძლოა, კერძო პირების მოქმედების შედეგადაც მოხდეს, თუ მასში სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი მონაწილეობა იკვეთება.

მაგალითად, საქმეზე *Burton v. Wilmington Pkg. Auth.*, რესტორანმა, რომელიც მდებარეობდა საჯარო საკუთრებაში არსებული ავტომობილების პარკინგის შენობაში, პირს უარი უთხრა მომსახურების გაწევაზე მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი იყო ფერადკანიანი. შენობა აშენებული იყო საჯარო ფინანსებით, საჯარო მიზნებისათვის და იმართებოდა დელავერის შტატის ერთ-ერთი ორგანოს მიერ. ხოლო რესტორანს ფართი ნაქირავები ჰქონდა ამ სახელმწიფო ორგანოსგან. დელავერის შტატის უზენაესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ რესტორნის ქმედებები არ წარმოადგენდა სახელმწიფო მოქმედებას და, შესაბამისად, მას არ ჰქონდა მე-14 შესწორებიდან მომდინარე ვალდებულება, არ მოეხდინა დისკრიმინაცია კლიენტებს შორის. საქმე გასაჩივრდა აშშ-ის უზენაეს სასამართლოში. აშშ-ის უზენაესმა სასამართლომ მიუთითა, რომ შენობა იყო საჯარო, საჯარო მიზნებისთვის შექმნილი და დაადგინა, რომ ამ შემთხვევაში, არსებობდა მნიშვნელოვანი კავშირი სახელმწიფოსა და კერძო პირების ქმედებას შორის, სასამართლომ მიიჩნია, რომ არსებულ საქმეზე სახეზე იყო სახელმწიფო მოქმედება და დაადგინა *Wilmington Pkg. Authority*-ს მიერ მე-14 შესწორების დარღვევა.³⁰

მეორე საქმეზე *Peterson v. City of Greenville, S.C.* ათი ფერადკანიანი დასაჯეს კერძო საკუთრებაში შეჭრის ბრალდებით. კერძოდ, ისინი მიუსხდნენ კერძო მაღაზიის სასადილო დახლს. მენეჯერმა გამოიძახა პოლიცია და განუცხადა, რომ სასადილო დაკეტილი იყო და მოითხოვა, ყველას დაეტოვებინა ტერიტორია. მოსარჩელები არ დაემორჩილნენ მოთხოვნას და უარი თქვეს ტერიტორიის დატოვებაზე. სწორედ ამან გამოიწვია მათი დასჯა. მოგვიანებით, მაღაზიის მენეჯერმა განაცხადა, რომ მოსარჩელებისთვის სერვისის გაწევით, იგი დაარღვევდა ქალაქის რეგულაციას, რომელიც მოითხოვდა სეგრეგაციას კანის ფერის მიხედვით. სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ შემთხვევაში, სახელმწიფოს მონაწილეობა კერძო გადაწყვეტილების მიღებაში არის მნიშვნელოვანი. მან მიიღო კანონი, რომელიც სეგრეგაციის მოთხოვნას ადგენდა და მაღაზიის მენეჯერმა უბრალოდ აღასრულა იგი. მას, ფაქტობრივად, არჩევანი არ ჰქონდა, სხვანაირად მოქცეულიყო, შესაბამისად, ამ საქმეში სასამართლომ დაინახა სახელმწიფოს მოქმედება და მიიჩნია რომ სასადილოში დაშვებაზე უარის თქმა მე-14 შესწორებას არღვევდა და გააუქმა სასჯელი.³¹

²⁹ მაგალითად იხ. *Virginia v Rives*, 100 U.S. 313 (1880), ხელმისაწვდომია აქ: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/100/313/case.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 28 დეკემბერს].

³⁰ *Burton*, supra 27.

³¹ *Peterson*, supra 27.

ამდენად, კერძო პირების ქმედების შედეგად აშშ-ის კონსტიტუციით განმტკიცებული უფლების დარღვევაზე საუბარი შეიძლება იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფოს მოქმედებასთან მნიშვნელოვანი კავშირი არსებობს.³² ამავე დროს, თითოეულ შემთხვევაში უნდა განვიხილოთ სახელმწიფო ორგანო და არა ის კერძო პირი, რომლის ქმედების საფუძველზეც უფლების დარღვევაზეც მიუთითა მოსარჩელემ. ამ შემთხვევებში, რეალურად დადგინდა, რომ სახელმწიფომ დაარღვია მოსარჩელეთა უფლებები კერძო პირებისთვის დისკრიმინაციული მოპყრობის დავალდებულებით.

აღსანიშნავია, რომ აშშ-ის კონსტიტუციაში ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული დებულებები საქართველოს კონსტიტუციისგან განსხვავებულად არის ფორმულირებული. კერძოდ, თითქმის ყველა უფლების დამდგენი ნორმის ტექსტიდან იკითხება, რომ იგი სახელმწიფოს მიემართება. მაგალითად, იმ პირობებში როდესაც საქართველოს კონსტიტუცია ადგენს ადამიანის უფლებას რელიგიაზე, რწმენაზე, გამოხატვაზე, აშშ-ის კონსტიტუციის პირველი დამატება მიუთითებს, რომ:

„კონგრესის მიერ არ უნდა იქნას მიღებული არცერთი კანონი, რომელიც დააკანონებს რომელიმე რელიგიას, ან ხელს შეუშლის მის თავისუფალ აღმსარებლობას, რომელიც აღკვეთს სიტყვისა ან პრესის თავისუფლებას; ან წაართმევს ხალხს მშვიდობიანი შეკრების უფლებას და უფლებას პეტეციით მიმართოს მთავრობას, რათა მან დააკმაყოფილოს მისი მოთხოვნები“.

მსგავსი ფორმულირებით გვხვდება სხვა უფლების დამდგენი ნორმების შემთხვევაშიც,³³ მაგალითად, კონსტიტუციის მე-14 შესწორება მიუთითებს, რომ:

„[...] არც ერთ შტატს არ შეუძლია მიიღოს ან ცხოვრებაში გაატაროს ისეთი კანონი, რომელიც შელახავს შეერთებული შტატების მოქალაქეების პრივილეგიებულ უფლებებსა და ხელშეუხებლობას; არც რომელიმე შტატს აქვს უფლება წაართვას ვინმეს სიცოცხლე, თავისუფლება ან საკუთრება სათანადო სამართლებრივი პროცედურის გარეშე, არც ვინმეს შეიძლება ეთქვას უარი, მისი იურისდიქციის ფარგლებში, იყოს კანონის მიერ თანაბრად დაცული“.

შესაბამისად, განვითარდა ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მიდგომებიც და ხსენებული დებულებები განიმარტება, როგორც მხოლოდ სახელმწიფოს მავალდებულებელი აქტები.

ადამიანის უფლებათა ფორმულირება მნიშვნელოვნად არის შეცვლილი შედარებით ახალ დოკუმენტებში.³⁴ ისინი საქართველოს კონსტიტუციის მსგავსად, როგორც წესი, ადამიანის

³² მაგალითად საქმეზე Jackson v Metropolitan Edison Co 419 U.S. 345 (1974) სასამართლომ მიუთითა რომ მნიშვნელოვანი კავშირი უნდა არსებობდეს სახელმწიფოსა და გასაჩივრებულ მოქმედებას შორის რათა ის შეფასდეს როგორც სახელმწიფოს მოქმედება. ამ საქმეზე სასამართლომ ასეთად არ მიიჩნია კომუნალური სერვისების მიწოდებელი კომპანიის ქმედებები, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი მკაცრად რეგულირდებოდა სახელმწიფოს მიერ.

³³ გარდა მე-13 დამატებისა. ეს ნორმა შეეხება მონობის აკრძალვას და ამკრძალავი ხასიათი აქვს ყველა-სათვის. ტექსტი ასე ჟღერს „არც მონობა და არც იძულებითი შრომა, გარდა სათანადოდ წესით დანაშაულის ჩადენის გამო დანიშნული სასჯელი, უნდა არსებობდეს შეერთებულ შტატებში ან მის იურისდიქციის ქვეშ მყოფ რომელიმე ადგილას“.

უფლებების არსებობაზე მიუთითებენ ზოგადად და თავად ტექსტიდან არ იკვეთება, რომ მათი ადრესატი მხოლოდ სახელმწიფოა (მაგალითად: „აზრისა და მისი გამოხატვის თავისუფლება დაცულია. დაუშვებელია ადამიანის დევნა აზრისა და მისი გამოხატვის გამო“, „საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და უზრუნველყოფილია“). ამავე დროს, მსგავსი დოკუმენტები, როგორც წესი, შეიცავენ დამოუკიდებელ დებულებებს, რომელიც განსაზღვრავენ კონსტიტუციური უფლებების გავრცელების ფარგლებს (ე.წ. „გავრცელების დებულება“). ხსენებული დებულება (დებულებები) ქმნის სახელმძღვანელო პრინციპებს კონსტიტუციური უფლებების პირდაპირი მოქმედების ფარგლების დასადგენად.

მაგალითად, კანადის ადამიანის უფლებათა ქარტიის 32-ე მუხლის თანახმად:

„ეს ქარტია ვრცელდება:

ა) კანადის პარლამენტსა და მთავრობაზე ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით რომელიც მისი უფლებამოსილების ქვეშ ხვდება, მათ შორის, საკითხები, რომელიც უკავშირდება იუკონის ტერიტორიას და ჩრდილო დასავლეთის ტერიტორიებს.

ბ) თითოეული რეგიონის საკანონმდებლო ორგანოსა და მთავრობაზე ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც ექცევა რეგიონის საკანონმდებლო ორგანოს კომპეტენციაში.“³⁵

გერმანიის კონსტიტუციის პირველი მუხლის მე-3 პუნქტი ადგენს, რომ „ადამიანის უფლებები ავალდებულებს კანონმდებელს, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებას როგორც პირდაპირ მოქმედი სამართალი.“³⁶ ხსენებულ დებულებებზე დაყრდნობით, კანადის უზენაესი სასამართლო³⁷ და გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლო³⁸ გამორიცხავენ ადამიანის უფლებათა კონსტიტუციური დებულებების პირდაპირ გავრცელებას კერძო პირებზე.

თითოეულ შემთხვევაში, მიდგომა ეფუძნება ლოგიკას, რომლის თანახმადაც, კონსტიტუციური უფლებები არ ადგენენ ინდივიდების ვალდებულებებს. ვინაიდან, ვალდებულებები მხოლოდ სახელმწიფო ორგანოებს აქვს, შესაბამისად, პირდაპირ კონსტიტუციაზე დაყრდნობით მოთხოვნები მხოლოდ მათ შეიძლება წაეყენოთ. კერძო პირს არ შეუძლია აღძრას სარჩელი მეორე კერძო პირის წინააღმდეგ და პირდაპირ კონსტიტუციური უფლებების საფუძველზე მოითხოვოს მისი დავალდებულება, განახორციელოს რაიმე ქმედება ან თავი შეიკავოს მისი განხორციელებისგან.³⁹

³⁴ იხ. მუხლები 1-19, გერმანიის ფედერალური რესპუბლიკის ძირითადი კანონი; კანადის ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა ქარტია; ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენცია და ა.შ.

³⁵ კანადის ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა ქარტია, 1982.

³⁶ გერმანიის ფედერალური რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მუხლის 1, პუნქტი 3, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 28 დეკემბერს].

³⁷ Dolphin Delivery, supra 27.

³⁸ Lüth, supra 27.

³⁹ არსებობს საკითხის განსხვავებულად მოწესრიგების, და უფლებების ჰორიზონტალურად გავრცელების შემთხვევები. მაგალითად, სამხრეთ აფრიკის კონსტიტუციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტი პირდაპირ მიუთითებს უფლებების ჰორიზონტალურად გავრცელების შესაძლებლობაზე. ხსენებული ნორმის თანახმად, „უფლებათა ბილის დებულებები ავალდებულებს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, იმ ფარგლებში, რომელშიც იგი გამოსაყენ-

ყოველივე ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, აშკარაა რომ, კონსტიტუციური უფლებების გავრცელების ფარგლები, როგორც წესი, დამოკიდებულია თავად კონსტიტუციური უფლებების ფორმულირებაზე ან/და კონსტიტუციაში არსებულ სპეციალურ დებულებებზე უფლებათა გავრცელების შესახებ.

7. კონსტიტუციური უფლებების მოქმედება საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით

აღსანიშნავია, რომ სხვა ქვეყნების კონსტიტუციების მსგავსად, საქართველოს კონსტიტუციაც შეიცავს დებულებას ადამიანის უფლებათა გავრცელების ფარგლების შესახებ. კერძოდ, საქართველოს კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად:

„სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდული არიან ამ უფლებებითა და თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლით“.

გერმანიის ფედერალური რესპუბლიკის კონსტიტუციის მსგავსად, საქართველოს კონსტიტუციაც ადგენს, რომ ადამიანის უფლებების უშუალოდ (პირდაპირ) მოქმედ სამართალს წარმოადგენს. ამავე დროს, უთითებს, რომ ადამიანის უფლებები ზღუდავს ხალხსა და სახელმწიფოს, მხოლოდ ხელისუფლების განხორციელებისას. ხოლო, ის თუ რა იგულისხმება ხელისუფლების განხორციელებაში, ამაზე პასუხს თავად საქართველოს კონსტიტუცია გვაძლევს, კერძოდ, კონსტიტუციის მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადების თანახმად: „ხალხი ძალაუფლებას ახორციელებს თავისი წარმომადგენლების, აგრეთვე რეფერენდუმისა და უშუალო დემოკრატიის სხვა ფორმების მეშვეობით“. შესაბამისად, კონსტიტუციური დებულებები, დიდი ალბათობით, ადამიანების მიერ ხელისუფლების განხორციელების ფორმებზე გავრცელდება, მათ შორის, რეფერენდუმის შედეგების ადამიანის უფლებებთან შესაბამისობის დადგენის თვალსაზრისით. თუმცა, ადამიანის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებები, როგორც პირდაპირ მოქმედი სამართალი, თავისთავად ვერ დაავალდებულებს ადამიანებს იმ ურთიერთობებში, როდესაც ისინი ხელისუფლებას არ ახორციელებენ.

კერძო პირების წინააღმდეგ პირდაპირ გამოყენებადი შეიძლება იყოს საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავის ის დებულებები, რომლებიც თავისი შინაარსიდან გამომდინარე პირთა ვალდებულებებს პირდაპირ ადგენს და გარკვეულ მოთხოვნებს აწესებს. მაგალითად, საქართველოს კონსტიტუციის 23-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, რომლის თანახმადაც: „პირს, რომელიც ჩაირიცხება თავდაცვის ძალების ან სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვაზე პასუხისმგებელი ორგანოს შემადგენლობაში, განწესდება მოსამართლე, უწყდება პოლიტიკური პარტიის წევრობა“. თუმცა, ადამიანის უფლების

ნებელია თავად ამ უფლების ბუნებისა და იმ ვალდებულების ბუნების გათვალისწინებით რომელსაც იგი ადგენს.“ იხ. სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის კონსტიტუცია, მუხლი 8, ხელმისაწვდომია აქ:

<https://www.justice.gov.za/legislation/constitution/SACConstitution-web-eng.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2019 წლის 28 დეკემბერს].

დამდგენი ნორმა (მაგალითად „საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და უზრუნველყოფილია“) თავისთავად ვერ იქნება ასეთად მიჩნეული.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიუხედავად იმისა, რომ ხსენებულ საკითხზე ჯერ არ არსებობს ქართული სასამართლოს ავტორიტეტული განმარტება, მსოფლიოს განვითარებული სამართლის ქვეყნების გამოცდილებისა და საქართველოს კონსტიტუციის დებულებების გათვალისწინებით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოს კონსტიტუცია უფლებების პირდაპირი გავრცელების შესაძლებლობას იძლევა მხოლოდ ვერტიკალურ ურთიერთობებზე, ხელისუფლების მიმართ.

8. კონსტიტუციით განმტკიცებული ადამიანის უფლებების მოქმედების არაპირდაპირი ეფექტი

საქართველოს კონსტიტუცია წარმოდგენს უზოგადეს დოკუმენტს, რომელიც ადგენს სტანდარტებს სამართლის მრავალი დარგისთვის. ადამიანის უფლებები არა მხოლოდ ადგენენ სახელმწიფოს ნეგატიურ ვალდებულებებს (თავად არ დაარღვიოს ადამიანის უფლებები), ასევე მოითხოვენ მისგან პოზიტიური ქმედებების განხორციელებას, რომლის ფარგლებშიც, იგი დაიცავს პირებს სხვა კერძო პირის ქმედების გამო უფლების დარღვევისაგან. კანონმდებლის შემთხვევაში, პოზიტიური ვალდებულებები უფლების რეალიზებისათვის სათანადო სამართლებრივი წესრიგის შექმნის ვალდებულებაში ვლინდება.⁴⁰ ამდენად, კანონმდებელი კონსტიტუციური ვალდებულების ფარგლებში, აწესრიგებს როგორც ვერტიკალურ ურთიერთობებს (ურთიერთობებს პირსა და სახელმწიფოს შორის), ასევე ჰორიზონტალურ ურთიერთობებს (ურთიერთობებს კერძო პირებს შორის). თავის მხრივ, საკონსტიტუციო სასამართლო აფასებს თითოეული ამ სფეროს მომწესრიგებელი ნორმების კონსტიტუციურობის საკითხს და ადგენს რამდენად შესაბამისია იგი კონსტიტუციურ სტანდარტებთან.⁴¹ ამდენად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკიდან გამომდინარე, ცალსახაა, რომ ადამიანის უფლებების მოთხოვნები ვრცელდება, მათ შორის, კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელ კანონმდებლობაზე.

ამდენად, საქართველოს პარლამენტი ვალდებულია, სამართლებრივი ურთიერთობები კონსტიტუციის შესაბამისად მოაწესრიგოს. საკანონმდებლო პროცესი, მიზნად ისახავს, კონსტიტუციის შესაბამისი აქტების მიღებას და ამ სულისკვეთებით უნდა იქნას განმარტებული სამართალშემდარდებლის, მათ შორის, საერთო სასამართლოების მიერ. აღნიშნულიდან გამომდინარე, იმ შემთხვევაში, თუ პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი რამდენიმე განმარტების შესაძლებლობას იძლევა, რომელთაგან რომელიმე არაკონსტიტუციურ შედეგებს იწვევს, საერთო სასამართლო ვალდებულია, კონსტიტუციის შესაბამისი შინაარსით

⁴⁰ საკონსტიტუციო სასამართლო ხსენებულ ვალდებულებაზე არაერთ გადაწყვეტილებაში მიუთითებს, მაგ. იხ: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის N3/1/512 გადაწყვეტილება საქმეზე „დანის მოქალაქე ჰეიკე ქრონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-33.

⁴¹ მაგალითად, იხ. გადაწყვეტილებები: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 29 იანვრის N1/1/543 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს 'მეტალინვესტი' საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 17 ოქტომბრის N3/4/550 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნოდარ დვალი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

განმარტოს და გამოიყენოს იგი. კონსტიტუციის ხსენებული მოთხოვნა განსაკუთრებით აქტუალურია ზოგადი ხასიათის ნორმებთან მიმართებით, რომელიც მრავლად გვხვდება კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგებისას.

ზოგადი ნორმების კონსტიტუციის შესაბამისად განმარტების ვალდებულებას ადგენს მრავალი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლო. მაგალითად, ხსენებული პრინციპი გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სამართლებრივ სისტემაში დამკვიდრდა ჯერ კიდევ საკონსტიტუციო სასამართლოს 1958 წლის გადაწყვეტილებით ლუთის საქმეზე.⁴²

ლუთი, სხვა პირებთან ერთად, ითხოვდა ფილმის ბოიკოტირებას, რომლის პროდიუსერი ნაცისტური რეჟიმის დროს ასევე იყო რამდენიმე ანტისემიტური ფილმის პროდიუსერი. ლუთი მოუწოდებდა კინოთეატრებს, ფილმის დისტრიბუტორებს და საზოგადოებას ამ ფილმის ბოიკოტირებას პროდიუსერის ამორალურობაზე მითითებით. ფილმის პროდიუსერმა და მისმა დისტრიბუტორმა მიმართეს სასამართლოს და მოითხოვეს ლუთისათვის ბოიკოტირების აკრძალვის დავალდებულება. ჰამბურგის სასამართლომ დააკმაყოფილა მოსარჩელეთა მოთხოვნა, საკუთარი გადაწყვეტილება დააფუძნა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 826-ე მუხლს⁴³ და დაადგინა, რომ ლუთის ქმედებები იყო „კარგი მორალის“ საწინააღმდეგო.

ხსენებულ საქმეზე, გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ ძირითადი უფლებები, პირველ რიგში, არის მოქალაქეთა დამცავი უფლებები სახელმწიფოს წინააღმდეგ; მაგრამ, გერმანიის ძირითადი კანონით გათვალისწინებული ძირითადი უფლებები ამკვიდრებს და განასახიერებს ასევე ღირებულებათა ობიექტურ სისტემას, რომელიც მოქმედებს სამართლის ყველა სფეროში. ხსენებული პრინციპებით უნდა იმოქმედოს როგორც კანონშემოქმედმა კანონის მიღებისას, ასევე მისმა გამომყენებელმა, მათ შორის, სასამართლომ, როდესაც უწევს მისი განმარტება. შესაბამისად, სამოქალაქო კოდექსის 826-ე მუხლის განმარტებისას, მხედველობაში უნდა ყოფილიყო მიღებული გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელობა. ყოველ ინდივიდუალურ შემთხვევაში, გადაწყვეტილება მიღებულ უნდა იქნას პირის გამოხატვის თავისუფლების უფლებასა და გამოხატვის ადრესატის ინტერესებს შორის ბალანსის დადგენის გზით.⁴⁴

ხსენებული მიდგომა უზრუნველყოფს სამოქალაქო კოდექსის ნორმების იმ ფორმით განმარტებას, რომელიც გამოხატვის შეზღუდვას დაუშვებს მხოლოდ კონსტიტუციით დასაშვებ ფარგლებში. კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის ნორმის საფუძველზე, რომელიმე ფორმით გამოხატვის აკრძალვა, შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტულ საქმეში არსებული გარემოებების გათვალისწინებით, გამოხატვის ადრესატის დასაცავი ინტერესი გადაწონის გამოხატვის თავისუფლების დაცვის ინტერესებს.

ამავდროულად, ხსენებული მაგალითის გარდა, კერძო სამართლის ზოგადი ხასიათის ნორმების ადამიანის უფლებების შესაბამისი განმარტების ვალდებულება გვხვდება სხვა

⁴² Lüth, supra 27.

⁴³ ნორმის ტექსტი: „პირი, რომელიც, საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგოდ, განზრახ მიაყენებს ზიანს სხვა პირს ვალდებულია აანაზღაუროს ეს ზიანი“.

⁴⁴ Lüth, supra 27, B. 1, პარაგრაფები 1-3.

ქვეყნების (მაგალითად ესპანეთი,⁴⁵ იტალია,⁴⁶ იაპონია⁴⁷) კანონმდებლობასა და სასამართლო პრაქტიკაში. სამოქალაქო სამართლისთვის დამახასიათებელი ზოგადი ნორმები, როგორებიც არის - კეთილსინდისიერება, ზნეობა, საჯარო წესრიგი, კარგი მორალი და ა.შ. ხშირად გამოიყენება როგორც ე.წ. „კარიბჭე“ ძირითადი უფლებების კერძო სამართალზე გასავრცელებლად. ხსენებული ნორმები ერთგვარად ქმნიან საფუძველს დავის გადაწყვეტისას მხარეთა უფლებების დაბალანსებისათვის.⁴⁸ ზოგად ნორმებს, მათი ზოგადაბსტრაქტული ბუნებიდან გამომდინარე, იძლევიან იმგვარად განმარტების საშუალებას, რომ მათში მოაზრებული იყოს ძირითადი უფლებები და კონსტიტუციური პრინციპები.

ხსენებული მაგალითების გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, საქართველოს საერთო სასამართლოებმა გაიზიარონ ევროპული პრაქტიკა. უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს საერთო სასამართლოების მიერ სწორი პრაქტიკის ჩამოყალიბებას, რათა თითოეული ეს ზოგადი ნორმა ძირითადი უფლებების შესაბამისად იქნეს განმარტებული, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ რომელიმე ამ განმარტებიდან ეწინააღმდეგება ძირითადი უფლების მოთხოვნებს, შესაძლებელია მათი თითოეული განმარტების (ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის გადამოწმება, საქართველოს შემთხვევაში - საკონსტიტუციო სასამართლოში.

9. დასკვნა

დასკვნის სახით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველოს კონსტიტუციით დაცული უფლება ეფექტიან სასამართლოზე, პირველ რიგში, ადამიანის დარღვეული უფლებების სასამართლოს მეშვეობით აღდგენის შესაძლებლობას გულისხმობს. ამავე დროს, უდავოა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს განუზომლად დიდი როლისა და მნიშვნელობის მიუხედავად, საერთო სასამართლოები წარმოადგენენ სასამართლო ხელისუფლების იმ უფლებამოსილ ორგანოებს, რომლებიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, პირის უფლების დარღვევის აღმოფხვრის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებენ. ამდენად, სამართლიანი სასამართლოს უფლებით ეფექტურად სარგებლობისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია, საერთო სასამართლომ გამოიყენოს კონსტიტუციით დაშვებული ყველა მექანიზმი პირის უფლებების დასაცავად, მათ შორის, იმ შემთხვევაშიც, როდესაც უფლების დარღვევას კანონი განაპირობებს.

როგორც უკვე ითქვა, აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად, ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტიან მექანიზმს წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის წარდგინებით მიმართვა და ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემთხვევაში, სადავო საკითხის პირდაპირ კონსტიტუციის საფუძველზე გადაწყვეტა.

ამავდროულად, ხაზი გაესვა იმ გარემოებას, რომ კონსტიტუციური უფლებები აღდგენს სახელმწიფოს როგორც ნეგატიურ, ასევე პოზიტიურ ვალდებულებებს. ნეგატიურ ვალდებუ-

⁴⁵ Aharon Barak, *Constitutional Human Rights and Private Law*, Human Rights in Private Law. Ed. Daniel Friedmann and Daphne Barak-Erez. London: Hart Publishing, 2001, გვ 24.

⁴⁶ იქვე.

⁴⁷ იქვე.

⁴⁸ იქვე, გვ 21-22.

ლებებთან მიმართებით, შედარებით ნათელი და განსაზღვრადია ის, თუ რა მოთხოვნები შეიძლება წაუყენოს პირმა სახელმწიფოს. მაგალითად, ნათელია, რომ არ უნდა მოხდეს საკუთრების ჩამორთმევა სათანადო კომპენსაციის გარეშე. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში, პირმა ურთიერთობის კანონით მოწესრიგების გარეშე შესაძლოა მოახერხოს მისი საკუთრების დაცვა, თუ მას სახელმწიფო ქონებას ჩამოართმევს.

ამავე დროს, საერთო სასამართლოებს შესაძლებლობა აქვთ, ზოგადი ხასიათის ნორმების კონსტიტუციის მოთხოვნათა შუქზე განმარტების საშუალებით, უზრუნველყონ კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმების კონსტიტუციის შესაბამისი გამოყენება (რიგ შემთხვევებში, შესაძლოა, საერთო სასამართლოებმა საკონსტიტუციო სასამართლოსაც მიმართონ ნორმის რომელიმე ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის შემოწმების მიზნით).

ნიშანდობლივია, რომ ხსენებული ორი მექანიზმის ფარგლებში, საერთო სასამართლო მანც ვერ უზრუნველყოფს კონკრეტულად განსაზღვრული კერძოსამართლებრივი ნორმების საფუძველზე დარღვეული უფლებების აღდგენას. თუმცა, იმის გათვალისწინებით, რომ კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობა, როგორც წესი, დაკავშირებულია პირთა ნებასთან, კონკრეტულად განსაზღვრული აკრძალვების საფუძველზე, უფლების გამოუსწორებლად დარღვევის საფრთხე შედარებით ნაკლებია. მაგალითად, თუ კანონი ნათლად კრძალავს რაიმე საგნის შეძენას და პირი მიიჩნევს, რომ აღნიშნული დანაწესი მის საკუთრების უფლებას არღვევს, მას შეუძლია, ჯერ საკონსტიტუციო სასამართლოში იდავოს აკრძალვის კონსტიტუციურობის თაობაზე და შემდეგ შეიძინოს ნივთი.

ამავე დროს, ბუნებრივია, საერთო სასამართლო კონსტიტუციური უფლებების პირდაპირი (ან არაპირდაპირი) მოქმედების ძალით სრულად ვერ ჩაანაცვლებს კანონმდებლის როლს. განსაკუთრებით, კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში, ადამიანის უფლებების დაცვის პერსპექტივები შედარებით ბუნდოვანია საკანონმდებლო ვაკუუმის პირობებში (მაგალითად, იმ შემთხვევაში, თუ კანონმდებელი საერთოდ არ მოაწესრიგებს რიგ კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებს, არ განსაზღვრავს ხელშეკრულების ცნობისა და აღსრულების წესებს და სხვ.). ამავე დროს, იმის გათვალისწინებით, რომ კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში დასაშვებია, მათ შორის, კანონის და სამართლის ანალოგიის გამოყენება, ნაკლებ სავარაუდოა, ვერ მოიძებნოს ნორმები რომელსაც სასამართლო თუნდაც ანალოგიით გამოიყენებს და კონსტიტუციის შესაბამისად განმარტავს.

გარკვეულ შემთხვევებში, შესაძლოა სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის საკითხიც დადგეს სამართლებრივი წესრიგის შეუქმნელობის შედეგად პირის კონსტიტუციური უფლებების დარღვევის გამო (ან/და იმ შემთხვევაში როდესაც კერძო პირებს შორის ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმის კონკრეტული ფორმულირების გათვალისწინებით მისი კონსტიტუციის შესაბამისად განმარტება შეუძლებელია). თუმცა, იმის განსაზღვრა თუ რა კრიტერიუმები უნდა დაკმაყოფილდეს, რათა ხსენებული საფუძველით პირმა სახელმწიფოსაგან დარღვეული უფლების აღდგენა მოითხოვოს ღრმა ანალიზს საჭიროებს, რაც ამ სტატიის ფარგლებში განსახილველ საკითხს არ წარმოადგენს.

ამდენად აშკარაა, რომ საქართველოს კონსტიტუცია, საკონსტიტუციო და საერთო სასამართლოების ერთობლივი ძალისხმევის და სათანადო თანამშრომლობის პირობებში, ქმნის

კანონის შედეგად უფლების დარღვევის ფაქტების სათანადოდ გამოვლენის და უფლებებში ეფექტურად აღდგენის წინაპირობებს. რაც დიდი ალბათობით კიდევ უფრო ნათელი გახდება ამ ორი სასამართლოს პრაქტიკის განვითარების კვალდაკვალ.